

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ ЗА ІНДИКАТОРАМИ ЗАБОРГОВАНОСТІ КРАЇН ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

© 2024 ФІРСАНОВА В. О.

УДК 339.97

JEL Classification: C38; H63

Фірсанова В. О. Кластерний аналіз за індикаторами заборгованості країн Глобального Півдня

Тема цього дослідження є актуальною в умовах зростання заборгованості країн Глобального Півдня як таких, що мають найбільшу кількість населення у світі та знаходяться у системній кризі. Метою цієї статті є дослідження рівнів ризику виникнення боргового тиску за індикаторами боргу країн Глобального Півдня. У результаті дослідження за допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion було виділено дві групи кластерів за цими індикаторами та пов'язаними з ними ризиками. Першу групу складено на основі методики Інституту міжнародних фінансів, вихідні дані для якої були обчислені автором. Другу групу складено на основі вже обчислених даних МВФ. Вся статистична інформація, яка використовувалася у дослідженні, представлена в останній доповіді Global Sovereign Debt Monitor 2024. У дослідження включено 129 країн Глобального Півдня. У кожній групі кластерів статистичний пакет Statgraphics Centurion виділив по три кластери, де країни були розділені за ризиками виникнення боргового тиску за п'ятьма індикаторами боргу на: 1) країни, що не мають ризиків (категорія 0 – некритично); 2) країни, що мають невеликі або значні ризики (категорія 1–4 – трохи критично та 5–9 – критично); 3) країни, що мають великі ризики виникнення боргового тиску (категорія 10–15 – дуже критично або дефолт). Дослідження показало, що, за даними Інституту міжнародних фінансів і МВФ, боргова ситуація у країнах Глобального Півдня повністю не збігається. Враховуючи результати кластерного аналізу, можна зробити висновок, що багато країн Глобального Півдня знаходяться під великим ризиком виникнення боргового тиску (або дефолту). Під найбільшим ризиком виникнення боргового тиску знаходяться країни африканського континенту. Країни Глобального Півдня мають різні причини виникнення заборгованості: військові конфлікти, залежність від нафтогазового сектора, нерозвинена інфраструктура й ін. Перспективи подальших досліджень цієї теми полягають в аналізі статистичних даних таких міжнародних організацій, як Інститут міжнародних фінансів, МВФ, Всесвітній Банк та ін., у наступних роках, щоб відстежувати ризикову динаміку заборгованості різних груп країн світу. Заборгованість Глобального Півдня веде до підризу економічної стабільності цих країн, а отже, суттєвого збільшення глобальної заборгованості. Також для подальших досліджень можна використовувати тренди ризиків виникнення боргового тиску, які представлені у цих доповідях, задля дослідження динаміки ризиків боргового тиску за різними роками.

Ключові слова: глобальна заборгованість, країни Глобального Півдня, кластерний аналіз, індикатори боргу, рівні ризиків виникнення боргового тиску, Інститут міжнародних фінансів, МВФ.

Табл.: 5. **Бібл.:** 9.

Фірсанова Віолетта Олегівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, Навчально-науковий інститут «Каразинський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 6, Харків, 61022, Україна)

E-mail: v.petukhova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4401-7643>

UDC 339.97

JEL Classification: C38; H63

Firsanova V. O. Cluster Analysis of Debt Indicators of the Countries of the Global South

The topic of this study is relevant in the context of the growing indebtedness of the countries of the Global South as having the largest population in the world and being in a system crisis. The aim of this article is to study the levels of risk of debt pressure by debt indicators of the countries of the Global South. As a result of the study, two groups of clusters were identified using the Statgraphics Centurion statistical package according to these indicators and the associated risks. The first group is composed on the basis of the methodology of the Institute of International Finance, the initial data for which were calculated by the author. The second group is based on the already calculated IMF data. All the statistical information used in the study is presented in the latest report of the Global Sovereign Debt Monitor 2024. The study includes 129 countries in the Global South. In each group of clusters, the statistical package of Statgraphics Centurion identified three clusters, where countries were divided according to the risks of debt pressure according to five debt indicators into: 1) countries that do not have risks (category 0 – non-critical); 2) countries with small or significant risks (category 1-4 – slightly critical and 5-9 – critical); 3) countries with high risks of debt pressure (category 10-15 – very critical or in the status of default). The study showed that, according to the Institute of International Finance and the IMF, the debt situation in the countries of the Global South does not completely coincide. Taking into account the results of the cluster analysis, it can be concluded that many countries in the Global South are at high risk of debt pressure (or the status of default). The countries of the African continent are at the greatest risk of debt pressure. The countries of the Global South have different causes of debt: military conflicts, dependence on the oil and gas sector, underdeveloped infrastructure, etc. Prospects for further research on this topic lie in the analysis of statistical data of such international organizations as the Institute of International Finance, IMF, World Bank, etc., in the coming years in order to track the risk dynamics of debt of different groups of countries of the world. The indebtedness of the Global South leads to the undermining of the economic stability of these countries, and therefore to a significant increase in global debt. Also, for further research, it is possible to use the trends in debt pressure risks, which are presented in these reports, to study the dynamics of debt pressure risks in different years.

Keywords: global debt, countries of the Global South, cluster analysis, debt indicators, levels of risks of debt pressure, Institute of International Finance, IMF.

Tabl.: 5. **Bibl.:** 9.

Заборгованість країн світу, яка вже стала глобальною, спричиняє велике навантаження на світову економіку. Проте країни світу поки що не можуть остаточно вирішити цю проблему.

Саме тому важливим у вищевказаних умовах є дослідження заборгованості окремих країн світу за різними показниками. Це означає, що необхідно досліджувати не тільки статистичну інформацію та динаміку державного боргу окремих країн, а також вивчати різні індикатори, підходи до оцінки показників заборгованості країн світу. Наприклад, існує низька показників, які пов'язують ризики виникнення та зростання державного боргу в різних країнах світу. Важливим є виділення груп країн за ризиковими індикаторами, які можуть показати спільні ризики тих чи інших країн світу, регіонів тощо.

Адже саме ці ризики можуть стати каталізатором виникнення регіональних криз і, як результат, призвести до світової кризи. Відповідно, уряди країн мають вживати заходів у фіскальній політиці щодо зменшення заборгованості. У цьому контексті доцільним є дослідження та систематизація індикаторів заборгованості країн Глобального Півдня через вже тривалу системну боргову кризу у цих країнах. Системна боргова криза цих країн має сильний вплив на глобальну заборгованість, тобто загальну заборгованість світу.

Проблематикою глобальної заборгованості та заборгованості окремих країн світу або груп країн займаються такі міжнародні та глобальні організації, спеціальні установи ООН, як МВФ, Інститут міжнародних фінансів, Міжнародна організація вищих органів аудиту, Всесвітній Банк та ін. [3; 4; 6–9].

Одним із найбільш відомих методів визначення обсягу або ступеня заборгованості країн у світі є співвідношення обсягу державного боргу та обсягу ВВП країни у відсотковому значенні, який використовується у дослідженнях таких міжнародних організацій, як МВФ та Всесвітній банк [3; 6]. Велику увагу приділено у наукових публікаціях впливу обсягу державного боргу на економічне зростання країн [1].

Існують інші методи визначення рівня заборгованості країн. Наприклад, через індикатори боргу, які запропоновані у доповіді організації органів управління аудиту Міжнародних стандартів вищих

органів аудиту (INTOSAI). Це неурядова організація зі спеціальним консультативним статусом при Економічній і Соціальній Раді (ЕКОСОП) ООН та вона є автономною організацією зовнішнього фінансового контролю [2; 5]. Організація виділяє три групи індикаторів для оцінки ризиків, пов'язаних з державним боргом:

- 1) індикатори вразливості, що вимірюють ризик поточних економічних умов, спричинений державним боргом;
- 2) індикатори стійкості, які оцінюють здатність уряду протистояти майбутнім непередбаченим обставинам з урахуванням певних очікуваних обставин;
- 3) індикатори фінансового боргу, які демонструють ринкові показники державного боргу [2].

Проте сьогодні такі методи дослідження заборгованості не є достатніми для того, щоб визначити ступінь ризику боргу для країни, а отже, для глобальної економіки в цілому. Зазвичай індикатори заборгованості (чи боргу) застосовуються при аналізі заборгованості окремих країн. Варто зауважити, що статистична інформація для обчислення цих груп індикаторів не завжди є у відкритому доступі у мережі Інтернет. У наукових доповідях міжнародних організацій, наукових статтях зазвичай розглядається боргове навантаження країн за рівнем розвитку економіки (розвиненні економіки; країни, що розвиваються та ін.) [6; 9].

Досить мало уваги у наукових працях приділяється дослідженню індикаторів заборгованості груп країн. Виділення груп країн за індикаторами заборгованості є важливим у контексті збільшення глобальної заборгованості особливо за останні роки впродовж 2020–2024 рр. Це дозволить визначити не тільки ризики у цих країнах, а й виділити спільні причини виникнення заборгованості, закономірності у тих чи інших регіонах світу. До пандемії COVID-19 деякі країни Глобального Півдня знаходилися у великій борговій кризі, а після пандемії криза стала більш глибокою. Для світової економіки проблема заборгованості країн Глобального Півдня є великою, адже ця група країн включає в себе країни з найбільшою кількістю населення у світі.

Мета статті – виділити групи країн Глобального Півдня за ризиками виникнення боргового тиску через кластерний аналіз на основі індикаторів боргу, які пропонує для оцінки боргової ситуації Інститут міжнародних фінансів та МВФ; на основі отриманих результатів зробити порівняльний аналіз.

За розробленою методикою Інституту міжнародних фінансів (Global Sovereign Debt Monitor 2024) автором було обчислено рівні ризику виникнення боргового тиску за п'ятьма індикаторами боргу країн Глобального Півдня. Окрім наведених індикаторів, які обчислені автором, у дослідження також було включено індикатори МВФ. За допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion на основі отриманих результатів та даних МВФ був проведений кластерний аналіз. Під час дослідження виділено дві групи кластерів країн Глобального Півдня, які мають різний рівень заборгованості. Розробка двох груп кластерів пов'язана з тим, що Інститутом міжнародних фінансів та МВФ представлені окремі один від одного оцінки рівнів ризиків виникнення боргового тиску. Дві групи кластерів було порівняно та зроблено відповідні висновки.

У доповіді Global Sovereign Debt Monitor від 2024 року представлено індикатори ризиків виникнення боргу країни Глобального Півдня, які запропоновані економістами Институ-

ту міжнародних фінансів та МВФ [4]. У цій доповіді п'ять індикаторів боргу використовуються для аналізу боргової ситуації на звітну дату 31 грудня 2022 року. Також проаналізовано тренди по кожному індикатору (збільшення чи зменшення) порівняно з попередніми роками [4]. У рамках цього дослідження значними для отримання результатів є саме індикатори боргу, ніж тренди. Індикатори боргу, які розроблені Інститутом міжнародних фінансів, наведені у *табл. 1*.

Індикатори боргу призначені для відображення боргової ситуації в тій чи іншій країні. Для кожного з п'яти індикаторів боргу є чотири рівні виникнення ризику. Виділення різних кольорних відтінків у таблицях 2 та 3 до відповідних значень вказують на класифікацію ступеня (або міри) виникнення ризику за кожним індикатором.

Так, значення, затінене червоним кольором, означає, що всі боргові пороги є перевищеними, і таким чином значення класифікується як третій і найбільший рівень ризику виникнення боргового тиску, а також означає дефолт. Найнижчий ступінь затінено сірим кольором, він демонструє відсутність ризику виникнення боргового тиску. Існує також перший рівень виникнення ризику тиску, який представлено світло-жовтим кольором. Приведено також другий рівень виникнення ризику боргового тиску, який представлено помаранчевим кольором [4].

Таблиця 1

Індикатори боргу, які розроблені Інститутом міжнародних фінансів

№	Індикатор боргу	Характеристика індикатора
1	Державний борг / ВВП	Наявність боргу уряду (як внутрішнього, так і зовнішнього боргу) більше, ніж дозволяє економіка держави. Державний борг включає явні та неявні зобов'язання, включає борги центрального уряду, державних підприємств
2	Державний борг / Річні державні доходи	Наявність великих державних боргів, як внутрішнього так і зовнішнього, і здатність держави гарантувати безперервне обслуговування боргу
3	Зовнішній борг / ВВП або ВНД	Наявність більших платіжних зобов'язань перед іншими державами уряду, ніж дозволяє національна економіка. Зовнішній борг включає зобов'язання як державного, так і приватного сектора країни іноземним кредиторам. Цей індикатор демонструє загальний економічний тягар, тобто демонструє, чи виробляє економіка достатньо товарів і послуг, щоб мати можливість обслуговувати свій борг
4	Зовнішній борг / Річний прибуток від експорту	Здатність уряду отримувати достатньо іноземної валюти для сплати зовнішнього боргу від експорту держави. Зовнішній борг не може бути погашений у місцевій валюті. Обслуговування боргу вимагає накопичення іноземної валюти через експорт, грошові перекази мігрантів, іноземні інвестиції або появи нового боргу
5	Обслуговування боргу / Річний прибуток від експорту	Можливість уряду через експорт отримати достатньо іноземної валюти для погашення відсотків в поточному році задля обслуговування зовнішнього боргу держави. Цей показник встановлює річні виплати основної суми та відсотків щодо доходів від експорту. Показник демонструє, чи річне обслуговування боргу (незалежно від загального рівня боргу) перевантажує поточний потенціал економіки

Джерело: систематизовано автором за даними [4].

На основі відповідних індикаторів боргу оцінюється боргова ситуація країни за однією з чотирьох категорій ризику: некритична, трохи критично, критична або дуже критична.

Наприклад, якщо країна належить до категорії найвищого ризику з усіма п'ятьма індикаторами боргу вище рівня виникнення боргового ризику, тобто якщо він перевищує всі чотири порогові значення для всіх п'яти індикаторів виникнення боргових ризиків, він має значення 15. Категорії ризику визначаються таким чином: 0 – некритично; 1-4 – трохи критично; 5-9 – критично; 10-15 – дуже критично (*таблиця 2*) [4].

Якщо розглядати власні розрахунки МВФ, то, своєю чергою, МВФ використовував рівні ризиків виникнення боргового тиску за індикаторами боргу, які визначаються за класифікацією Інституту міжнародних фінансів.

На основі чотирьох рівнів ризику для кожного з п'яти індикаторів боргу, автором самостійно обчислено значення від 0 до 15 для кожної країни (*табл. 3*).

Як додатковий фактор, оцінку МВФ ризику виникнення боргового тиску наведено у таблиці 3 для порівняння. Варто зауважити, що деякі країни Глобального Півдня не увійшли у дослідження через те, що їх показники є статистично незначущими для аналізу глобальної боргової ситуації. Таким чином, всього у дослідження було включено 129 країн Глобального Півдня.

В останньому стовпчику табл. 3, де вказано індикатори боргу, білим кольором та «-» виділено країни взагалі з відсутнім борговим ризиком за розрахунками МВФ. За допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion автором був проведений кластерний аналіз країн Глобального Півдня за ризиками виникнення боргового тиску на основі статистичних даних Інституту міжнародних фінансів та МВФ 2024 року.

Отже, статистичний пакет Statgraphics Centurion на основі обчислених даних автором за методикою Інституту міжнародних фінансів визначив 3 кластери першої групи, де 1 кластер – країни з невеликим ризиком виникнення боргового тиску. У цю групу входять 44 країни з другим рівнем ризику виникнення боргового навантаження (категорія 5-9 – критично). У 2 кластер входить 21 країна з найбільшим рівнем ризику виникнення боргового тиску та з другим рівнем виникнення боргового навантаження та найбільшим рівнем боргового навантаження (категорія 5-9 – критично та категорія 10-15 – дуже критич-

но). Та 3 кластер займають 63 країни з маленьким ризиком виникнення боргового тиску або некритичним ризиком (категорія 0 – некритично та категорія 1-4 – трохи критично). Проте статистичний пакет включив деякі країни з другим рівнем ризику виникнення боргового навантаження у 2 кластер. Такими країнами є Сан Томе та Принсіпі, Зімбабве, Барбадос, Ямайка, Ель Сальвадор. Всі ці вказані країни мають критичний ризик тиску у значенні 9 за авторським розрахунком (*таблиця 3*). Статистичний пакет Statgraphics Centurion відніс ці країни до 2 кластера з великим ризиком виникнення боргового тиску.

За допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion автором виділено другу групу кластерів. Так, за даними МВФ статистичний пакет також виділив 3 кластери. У перший кластер входять 49 країн з першим ризиком виникнення боргового тиску або з другим ризиком виникнення боргового тиску (категорія 1-4 – трохи критично та 5-9 – критично). У 2 кластер входять 7 країн з відсутністю ризику виникнення боргового тиску (категорія 0 – некритично), 3 кластер – 7 країн з великим виникнення ризиком боргового тиску (категорія 10-15 – дуже критично). У 3 кластер входять країни з найбільшим рівнем боргового тиску. Країни, які позначені у таблиці 4 білим кольором та «-» не було включено у кластерний аналіз, та вони відносяться до тих, що взагалі не мають боргового тиску та не мають жодної категорії виникнення боргового тиску (навіть не мають категорію 0 – некритично).

Незважаючи на розбіжність номерів кластерів у двох групах, у *таблиці 4* кольором виділено значення, що затінені відповідно червоним, жовтим і сірим кольорами, як і в табл. 3.

Червоний колір означає, що всі боргові пороги є перевищеними, і таким чином значення класифікується як найбільший рівень ризику виникнення боргового тиску. Тобто країна знаходиться у дефолті. Помаранчевим кольором виділено країни, які мають середній рівень ризику виникнення боргового тиску. Відсутність ризику або зовсім маленький рівень ризику виникнення боргового тиску країн Глобального Півдня у таблиці затінена сірим кольором. Загальну кількість країн Глобального Півдня у двох групах кластерів за ризиками виникнення боргового тиску наведено у табл. 5.

У *табл. 5* також кластери затінені відповідними кольорами, значення яких вже було вказано вище.

Рівні ризику виникнення боргового тиску за індикаторами боргу (значення у %)

Індикатор боргу	Рівні ризику виникнення боргового тиску за індикаторами боргу				
	Відсутність ризику виникнення боргового тиску	Перший рівень ризику виникнення боргового тиску	Другий рівень ризику виникнення боргового тиску	Найбільший рівень ризику виникнення боргового тиску	
Державний борг / ВВП	<50	50-75	> 75-100	> 100	
Державний борг / Річні державні доходи	<200	200-300	> 300-400	> 400	
Зовнішній борг / ВВП або ВНД	<40	40-60	> 60-80	> 80	
Зовнішній борг / Річний прибуток від експорту	<150	150-225	> 225-300	> 300	
Обслуговування боргу/ річний прибуток від експорту	<15	15-22,5	> 22,5-30	> 30	
Категорії (номери груп відповідних країн) за виникненням боргового тиску	0(0)	1(1-4)	2 (5-9)	3 (10-15)	

Джерело: систематизовано автором за даними [4].

Рівні ризику виникнення боргового тиску за індикаторами боргу країн Глобального Півдня
(за авторським розрахунком та МВФ)

№	Країни	Індикатори боргу					Ризик боргового тиску за авторським розрахунком	Ризик боргового тиску (за розрахунком МВФ)
		Державний борг / ВВП	Державний борг / Річні державні доходи	Зовнішній борг / ВВП або ВНД	Зовнішній борг / Річний прибуток від експорту	Обслуговування боргу / річний прибуток від експорту		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Афганістан	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	2
2	Бангладеш	0	3	0	1	3	7	0
3	Бутан	3	3	3	3	0	12	1
4	Камбоджа	0	0	2	0	0	2	0
5	КНР	2	1	0	0	0	3	-
6	Фіджі	2	3	1	0	0	6	-
7	Індія	2	3	0	0	0	5	-
8	Індонезія	0	1	0	0	1	2	-
9	Кірібаті	0	0	0	0	0	0	2
10	Лаос	3	3	3	1	0	10	3
11	Малайзія	1	2	2	0	0	5	-
12	Мальдіви	3	2	2	0	0	7	2
13	Маршаллові Острови	0	0	0	0	0	0	2
14	Мікронезія	0	0	0	0	0	0	2
15	Монголія	2	1	3	2	2	10	-
16	М'янма	1	3	0	0	0	4	0
17	Непал	0	0	0	3	0	3	0
18	Пакистан	2	3	0	3	3	11	-
19	Палау	1	0	2	3	2	8	-
20	Папуа Нова Гвінея	0	1	2	0	3	6	2
21	Філіппіні	1	1	0	0	0	2	
22	Соломонові Острови	0	0	0	0	0	0	1
23	Самоа	0	0	1	2	1	4	2
24	Шрі-Ланка	3	3	3	3	1	13	
25	Таїланд	1	3	0	0	0	4	-
26	Тімор-Лесте	0	0	0	0	0	0	1
27	Тонга	0	0	0	1	0	1	2
28	Тувалу	0	0	0	0	0	0	2
29	Вануату	0	0	1	0	0	1	1
30	Ангола	1	1	2	0	3	7	-
31	Бенін	1	2	1	1	0	5	1
32	Буркіна-Фасо	1	1	1	1	0	4	1
33	Бурунді	1	1	0	3	0	5	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
34	Кабо Верде	3	3	3	2	0	11	1
35	Камерун	0	1	0	1	1	3	2
36	ЦАР	1	3	1	2	0	7	2
37	Чад	0	1	0	0	0	1	2
38	Коморські острови	0	0	0	1	0	1	2
39	Конго, Демократична Республіка	0	0	0	0	0	0	1
40	Республіка Конго	2	1	1	0	0	4	3
41	Кот-д'Івуар	1	2	1	1	0	5	1
42	Джибуті	0	1	3	0	0	4	2
43	Ефіопія	0	3	0	2	1	6	2
44	Габон	1	2	1	0	0	4	-
45	Гамбія	2	3	2	1	0	8	2
46	Гана	2	3	2	1	0	8	3
47	Гвінея	0	1	0	0	0	1	1
48	Гвінея-Бісау	2	3	2	3	2	12	2
49	Кенія	1	2	0	2	2	7	2
50	Лесото	1	0	2	0	1	4	1
51	Ліберія	1	1	1	1	0	4	1
52	Мадагаскар	1	3	1	0	0	5	1
53	Малаві	2	3	0	2	0	7	3
54	Малі	1	2	0	0	0	3	1
55	Мавританія	1	1	1	0	0	3	1
56	Маврикій	2	2	3	0	0	7	-
57	Мозамбік	2	2	3	3	3	13	2
58	Намібія	1	1	2	1	0	5	-
59	Нігер	1	3	0	3	1	8	1
60	Нігерія	0	3	0	0	0	3	-
61	Руанда	1	1	2	3	1	8	1
62	Сан Томе та Принсіпі	2	2	2	3	0	9	3
63	Сенегал	2	2	3	3	2	12	1
64	Сейшели	1	0	3	2		6	-
65	Сієра Ліоне	2	3	1	1	0	7	2
66	Північна Африка	1	1	1	0	1	4	-
67	Північний Судан	0	0	1	0	1	2	2
68	Судан	3	3	1	3	1	11	3
69	Танзанія	0	1	0	1	0	2	1
70	Того	1	2	0	1	0	4	1
71	Уганда	0	2	1	3	1	7	1
72	Замбія	2	3	3	3	1	12	-
73	Зімбабве	2	3	2	2	0	9	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9
74	Антигуа та Барбуда	2	3	1	0	0	6	-
75	Аргентина	2	1	0	2	3	8	-
76	Багами	2	3	0	0	1	6	-
77	Барбадос	3	3	1	0	2	9	-
78	Беліз	1	1	1	0	0	3	-
79	Болівія	2	1	0	0	1	4	-
80	Бразилія	2	0	0	0	2	4	-
81	Чилі	0	0	3	0	0	3	-
82	Колумбія	1	1	1	2	3	8	-
83	Коста-Рика	1	2	1	0	0	4	-
84	Домініка	2	1	2	1	1	7	2
85	Домініканська Республіка	1	2	1	1	0	5	-
86	Еквадор	1	0	1	1	0	3	-
87	Ель Сальвадор	2	1	2	1	3	9	-
88	Гренада	1	0	1	0	0	2	3
89	Гватемала	0	1	0	0	2	3	-
90	Гайана	0	0	0	0	0	0	1
91	Гаїті	0	3	0	1	0	4	2
92	Гондурас	0	0	1	0	1	2	0
93	Ямайка	2	1	3	2	1	9	-
94	Мексика	1	1	1	0	0	3	-
95	Нікарагуа	0	0	3	1	3	7	1
96	Панама	1	2	3	3	3	12	-
97	Парагвай	0	1	2	1	0	4	-
98	Сент-Кітс і Невіс	1	0	0	0	0	1	-
99	Сент-Люсія	1	2	1	0	0	4	-
100	Сент-Вінсент та Гренадини	2	2	2	1	0	7	2
101	Суринам	3	3	3	1	0	10	-
102	Тринідад та Тобаго	1	0	0	0	3	4	-
103	Уругвай	1	1	3	2	3	10	-
104	Венесуела	3	3	0	0	0	6	-
105	Алжир	1	0	0	0	0	1	-
106	Бахрейн	3	3	0	0	0	6	-
107	Єгипет	2	3	0	1	2	8	-
108	Іран	0	3	0	0	0	3	-
109	Йорданія	2	2	3	1	1	9	-
110	Ліван	3	3	3	3	3	15	-
111	Мороко	1	1	1	0	0	3	-
112	Туніс	2	1	3	1	1	8	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9
113	ОАЕ	0	0	3	1	0	4	-
114	Ємен	1	3	0	0	0	4	-
115	Албанія	1	1	1	0	0	3	-
116	Вірменія	0	1	3	0	0	4	-
117	Білорусь	0	0	2	0	0	2	-
118	Боснія та Герцеговина	0	0	2	0	0	2	-
119	Грузія	0	0	3	1	1	5	-
120	Казахстан	0	0	3	1	3	7	-
121	Киргизстан	0	0	3	2	1	6	1
122	Молдова	0	0	2	1	3	6	0
123	Чорногорія	1	0	3	2	2	8	-
124	Південна Македонія	1	0	3	0	0	4	-
125	Сербія	1	0	2	0	0	3	-
126	Таджикистан	0	0	1	0	0	1	2
127	Туреччина	0	0	1	0	1	2	-
128	Україна	2	0	3	1	1	7	-
129	Узбекистан	0	0	2	1	2	5	0

Джерело: розроблено автором та [4].

Таблиця 4

Склад кластерів країн Глобального Півдня за рівнями ризику виникнення боргового тиску за індикаторами боргу на основі даних Інституту міжнародних фінансів та МВФ 2024 р.

№	Країна	Перша група за даними Інституту міжнародних фінансів (авторський розрахунок)	Друга група (за даними МВФ)
1	2	3	4
1	Афганістан	Н.д.	1
2	Бангладеш	1	2
3	Бутан	2	1
4	Камбоджа	3	2
5	КНР	3	-
6	Фіджі	1	-
7	Індія	1	-
8	Індонезія	3	-
9	Кірібаті	3	1
10	Лаос	2	3
11	Малайзія	1	-
12	Мальдіви	1	1
13	Маршаллові острови	3	1
14	Мікронезія	3	1
15	Монголія	2	-

1	2	3	4
16	М'янма	3	2
17	Непал	3	2
18	Пакистан	2	-
19	Палау	1	-
20	Папуа Нова Гвінея	1	1
21	Філіппіні	3	-
22	Соломонові острови	3	1
23	Самоа	3	1
24	Шрі-Ланка	2	-
25	Таїланд	3	-
26	Тимор-Лешті	3	1
27	Тонга	3	1
28	Тувалу	3	1
29	Вануату	3	1
30	Ангола	1	-
31	Бенін	1	1
32	Буркіна-Фасо	3	1
33	Бурунді	1	1
34	Кабо-Верде	2	1
35	Камерун	3	1
36	ЦАР	1	1
37	Чад	3	1
38	Коморські острови	3	1
39	Конго, Республіка	3	1
40	Конго, Демократична республіка	3	3
41	Кот-д'Івуар	1	1
42	Джибуті	3	1
43	Ефіопія	1	1
44	Габон	3	-
45	Гамбія	1	1
46	Гана	1	3
47	Гвінея	3	1
48	Гвінея-Бісау	2	1
49	Кенія	1	1
50	Лесото	3	1
51	Ліберія	3	1
52	Мадагаскар	1	1
53	Малаві	1	3
54	Малі	3	1

Продовження табл. 4

1	2	3	4
55	Мавританія	3	1
56	Маврикій	1	-
57	Мозамбік	2	1
58	Намібія	1	-
59	Нігер	1	1
60	Нігерія	3	-
61	Руанда	1	1
62	Сан Томе та Принсіпі	2	3
63	Сенегал	2	1
64	Сейшели	1	-
65	Сієра Ліоне	1	1
66	Північна Африка	3	-
67	Північний Судан	3	1
68	Судан	2	3
69	Танзанія	3	1
70	Того	3	1
71	Уганда	1	1
72	Замбія	2	-
73	Зімбабве	2	-
74	Антигуа та Барбуда	1	-
75	Аргентина	1	-
76	Багами	1	-
77	Барбадос	2	-
78	Беліз	3	-
79	Болівія	3	-
80	Бразилія	3	-
81	Чилі	3	-
82	Колумбія	1	-
83	Коста-Рика	3	-
84	Домініка	1	1
85	Домініканська Республіка	1	-
86	Еквадор	3	-
87	Ель Сальвадор	2	-
88	Гренада	3	3
89	Гватемала	3	-
90	Гайана	3	1
91	Гаїті	3	1
92	Гондурас	3	2
93	Ямайка	2	-

1	2	3	4
94	Мексика	3	-
95	Нікарагуа	1	1
96	Панама	2	-
97	Парагвай	3	-
98	Сент-Кітс і Невіс	3	-
99	Сент-Люсія	3	-
100	Сент-Вінсент та Гренадини	1	1
101	Суринам	2	-
102	Трінедад та Тобаго	3	-
103	Уругвай	2	-
104	Венесуела	1	-
105	Алжир	3	-
106	Бахрейн	1	-
107	Єгипет	1	-
108	Іран	3	-
109	Йорданія	2	-
110	Ліван	2	-
111	Мороко	3	-
112	Туніс	1	-
113	ОАЕ	3	-
114	Ємен	3	-
115	Албанія	3	-
116	Вірменія	3	-
117	Білорусь	3	-
118	Боснія та Герцеговина	3	-
119	Грузія	1	-
120	Казахстан	1	-
121	Киргизстан	1	1
122	Молдова	1	2
123	Чорногорія	1	-
124	Північна Македонія	3	-
125	Сербія	3	-
126	Таджикистан	3	1
127	Туреччина	3	-
128	Україна	1	-
129	Узбекистан	1	2

Джерело: розроблено автором.

Кількість країн Глобального Півдня у двох групах кластерів за рівнями ризику виникнення боргового тиску

№ кластеру	Група № 1 (Інститут міжнародних фінансів)	№ кластеру	Група № 2 (МВФ)
Кластер 3	63 країни	Кластер 2	7 країн
Кластер 1	44 країни	Кластер 1	49 країн
Кластер 2	21 країна	Кластер 3	7 країн
н.д.	1 країна	–	66 країн

Джерело: розроблено автором.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дві групи кластерів на основі досліджень Інституту міжнародних фінансів та МВФ найчастіше демонструють спільні результати. Це означає, що здебільшого країни двох груп кластерів відносяться до одної категорії рівнів ризику виникнення боргового тиску за п'ятьма вищевказаними індикаторами. Проте оцінки щодо ризиків виникнення боргового тиску за даними Інституту міжнародних фінансів та МВФ мають відмінності один від одного. Наприклад, такі країни, як Бутан, Монголія, Пакистан, Шрі-Ланка, Кабо-Верде, Гвінея Бісау та ін., за оцінкою Інституту міжнародних фінансів, знаходяться у дефолті, за оцінкою МВФ – не мають взагалі ризиків або мають другий ступінь ризиків виникнення боргового тиску. Також такі країни, як Малі, Мавританія, Нігерія, Танзанія та ін. взагалі не мають ризиків боргового тиску за оцінкою Інституту міжнародних фінансів, а за оцінкою МВФ – мають другий ступінь ризиків виникнення боргового тиску. Слід зазначити, що МВФ при визначенні ризику виникнення боргового тиску Глобального Півдня відніс багато країн до тих, що не мають боргового тиску. І тому друга група кластерів включає в себе набагато менше країн, аніж перша група. Своєю чергою, Інститут міжнародних фінансів надав іншу інформацію. Відсутні дані боргового тиску Афганістану. Своєю чергою, МВФ відносить Афганістан до тих країн, що взагалі не мають ризиків навантаження боргового тиску.

Багато країн Глобального Півдня стикаються з проблемою заборгованості за різними причинами, які включають у себе економічну нестабільність, відсутність кредитоспроможності, низький рівень економічного розвитку, відсутність доступу до фінансування та залучення інвестицій. Слід підкреслити, що країни, які знаходяться у дефолті (червоний колір у табл. 3, табл. 4), мають збільшувати витрати на обслуговування боргу.

Враховуючи результати кластерного аналізу, можна стверджувати, що багато країн Глобального Півдня знаходяться під ризиком виникнення боргового тиску за індикаторами боргу. При застосуванні кластерного аналізу виявлено, що найбільш вразливими до боргового тиску є країни африканського континенту, за даними як Інституту міжнародних фінансів, так і МВФ. Це веде до ускладнення економічного розвитку цих країн.

Основними причинами, що призводять до економічних криз, а отже, ускладнюють виконання боргових зобов'язань, є громадянські війни, недостатня диверсифікація економіки, відсутність необхідної інфраструктури, залежність від експорту нафти, сільськогосподарської продукції тощо. На збільшення заборгованості країн Азії впливають такі причини: високі державні витрати на розвиток інфраструктури, соціальні програми. Багато країн цього регіону неефективно розподіляють свої ресурси. Ці країни також імпортували більше, ніж експортували, що призвело до зменшення валютних резервів, а отже, зростання зовнішнього боргу. Крім того, у 1990-х рр. у цьому регіоні виникла криза, яка називається азійською фінансовою кризою. Стосовно країн Близького Сходу, то деякі країни регіону сильно залежать від нафтогазового сектора. Це робить їх вразливими до цінових коливань на енергоносії. Однією з причин заборгованості цих країн також є військові конфлікти. За даними Інституту міжнародних фінансів та МВФ, Україна (кластер № 1) знаходилася у кластерах, в які входять країни, що мають другий рівень ризику виникнення боргового тиску станом на кінець 2022 року.

У подальших дослідженнях важливим є дослідження країн Глобального Півдня як країн з найбільшою кількістю населення у світі за індикаторами заборгованості та ризиками виникнення боргового тиску. Це необхідно для того, щоб відслідкувати динаміку розвитку заборгованості

у наступних роках та зробити певні висновки відносно економічної стабільності та економічної безпеки країн. Адже в сучасних умовах країни Глобального Півдня знаходяться у більш вразливому положенні, ніж країни Глобальної Півночі, через необхідність їх запозичень у розвинених країнах. В умовах глобалізації ці борги стають все більш взаємопов'язаними, і кризи в одній країні можуть мати глобальні наслідки для всього світу. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ставицкий А., Беличенко М. Моделирование влияния объема государственного долга на экономическое развитие стран. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2018. № 2 (197). С. 49–59.
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/197-2/8>
2. Debt Indicators. URL: <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/08/GUID-5250-Guidance-on-the-Audit-of-Public-Debt-Appendix-1-Debt-Indicators.pdf>
3. Global Debt Monitor 2023. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Conferences/2023/2023-09-2023-global-debt-monitor.ashx>
4. Global Sovereign Debt Monitor 2024. URL: <https://erlassjahr.de/wordpress/wp-content/uploads/2024/04/GSDM24-online.pdf>
5. Guidance on the Audit of Public Debt. URL: <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/08/GUID-5250-Guidance-on-the-Audit-of-Public-Debt-Exposure-Draft.pdf>
6. International Debt Report 2023. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/collections/8f676469-d666-503c-98c7-31495fc450ab>
7. Ayhan Kose M., Nagle P., Ohnsorge F., Sugawara N. Global Waves of Debt. Causes and Consequences / World Bank Group 2020., URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/279031577823091771-0050022019/original/GlobalWavesofDebtfullreport.pdf>
8. World Economic Situation and Prospects as of mid-2024. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-mid-2024>
9. Fiscal Monitor 2023 APR On the Path to Policy Normalization. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2024/04/17/fiscal-monitor-april-2024>

REFERENCES

- Ayhan Kose, M. et al. "Global Waves of Debt. Causes and Consequences". World Bank Group 2020. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/279031577823091771-0050022019/original/GlobalWavesofDebtfullreport.pdf>
- "Debt Indicators". <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/08/GUID-5250-Guidance-on-the-Audit-of-Public-Debt-Appendix-1-Debt-Indicators.pdf>
- "Fiscal Monitor 2023 APR On the Path to Policy Normalization". <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2024/04/17/fiscal-monitor-april-2024>
- "Global Debt Monitor 2023". <https://www.imf.org/-/media/Files/Conferences/2023/2023-09-2023-global-debt-monitor.ashx>
- "Global Sovereign Debt Monitor 2024". <https://erlassjahr.de/wordpress/wp-content/uploads/2024/04/GSDM24-online.pdf>
- "Guidance on the Audit of Public Debt". <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/08/GUID-5250-Guidance-on-the-Audit-of-Public-Debt-Exposure-Draft.pdf>
- "International Debt Report 2023". <https://openknowledge.worldbank.org/collections/8f676469-d666-503c-98c7-31495fc450ab>
- Stavytskyi, A., and Belychenko, M. "Modeliuvannia vplyvu obsiahu derzhavnoho borhu na ekonomichne zrostannia krain" [Modeling the Influence of the Amount of Public Debt on the Economic Growth of Countries]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, no. 2(197) (2018): 49-59.
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/197-2/8>
- "World Economic Situation and Prospects as of mid-2024". <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-mid-2024>